

Sygn. akt V CSK 474/16

POSTANOWIENIE

Dnia 7 lipca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z wniosku T. S.A. w K.

przy uczestnictwie Spółdzielni Budowlano-Mieszkaniowej "W." w K., (...)

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 7 lipca 2017 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 14 kwietnia 2016 r., sygn. akt IV Ca (...),

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Spółka T. S.A. z siedzibą w K. wniosła o ustanowienie na swoją rzecz za wynagrodzeniem, poczynając od dnia 1 września 2010 r., służebności przesyłu na prawie użytkowania wieczystego działki położonej w K., dla której Sąd Rejonowy w K. prowadzi księgę wieczystą nr (...), ograniczonej do pomieszczenia, w którym znajduje się stacja transformatorowa K-125, polegającej na prawie posadowienia tej stacji i korzystania z nieruchomości w celu jej utrzymania, konserwacji, remontów, napraw, modernizacji, usuwania awarii, a także przyłączania nowych urządzeń.

Postanowieniem z dnia 18 września 2015 r. Sąd Rejonowy w K. oddalił wniosek, a postanowieniem z dnia 14 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił apelację wnioskodawczyni. Podstawa faktyczna i prawna rozstrzygnięć sądów obu instancji była tożsama z tym, że sąd drugiej instancji dodatkowo rozważał zakres przedmiotowy żądania wniosku. Stwierdził, że wnioskodawca w *petitum* wniosku wskazał wprawdzie, że wnosi o ustanowienie służebności „na nieruchomości znajdującej się w użytkowaniu wieczystym”, niemniej w uzasadnieniu sprecyzował, że „wniosek dotyczy ustanowienia służebności przesyłu na prawie użytkowania wieczystego przysługującym uczestnikowi, a nie na prawie własności nieruchomości, które przysługuje miastu K.”. Z poczynionych ustaleń wynika, że transformator zajmuje pomieszczenie o powierzchni 41 m², posadowione na stropie pomieszczenia garażowego, przylegające do budynku mieszkalnego. Nie dochodzą do niego przewody napowietrzne, zasilenie stacji znajduje się w gruncie. Budynek stanowi przedmiot współwłasności Spółdzielni Budowlano - Mieszkaniowej „W.” w K. i osób fizycznych, którym przysługuje odrębna własność lokali. Sąd uznał, że wprawdzie istnieje niejasność co do treści samego żądania i wieloznaczność w powiązaniu z uzasadnieniem wniosku, ale w oparciu o analizę całego pisma z uwzględnieniem dyrektywy językowej, kontekstu, celu czynności procesowej oraz uwzględniając, że wnioskodawca był zastąpiony przez zawodowego pełnomocnika, przyjął iż żądał on ustanowienia służebności przesyłu jedynie na prawie użytkowania wieczystego nieruchomości objętej wnioskiem. Wskazał, że tak sformułowane żądanie nie znajdowało podstawy prawnej i nie mogło zostać uwzględnione, a ustanowienie służebności na prawie użytkowania wieczystego nieruchomości i prawie odrębnej własności znajdującego się na niej budynku stanowiłoby niedopuszczalne orzeczenie ponad żądanie i naruszało art. 321 § 1 k.p.c.

Sąd ustalił, że stacja transformatorowa, której dotyczy wniosek została zbudowana w 1974 r. z początkowym przeznaczeniem zasilania w energię elektryczną Domu Handlowego (...). Od początku jest czynna, a jej usytuowanie nie uległo zmianie. W wyniku przekształceń organizacyjno -prawnych i umów zbycia zorganizowanej części przedsiębiorstwa urządzenia służące do przesyłu energii elektrycznej, w tym linie i transformatory, nabyła poprzedniczka prawna wnioskodawczyni - V. S.A., która w dniu 6 lipca 2009 r. zawarła z uczestniczką

Spółdzielnią Budowlano - Mieszkaniową „W.” terminową umowę najmu pomieszczenia zajmowanego przez stację transformatorową. Umowa ta wygasła.

Sąd stwierdził, że co do zasady niedopuszczalne jest ustanowienie służebności przesyłu na prawie użytkowania wieczystego gruntu. Odwołał się w tym zakresie do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2014 r., III CSK 174/13 wskazującego, że wniosek powinien być skierowany przeciwko właścicielowi nieruchomości. Przemawia za tym fakt, że służebność ustanawiana jest jako obciążenie nieruchomości, a więc pozostaje w określonej relacji do prawa jej własności, wpływając na sposób jego wykonywania. Celem jej ustanowienia jest uzyskanie przez przedsiębiorstwo przesyłowe stabilnego i trwałego tytułu do korzystania z urządzeń, co będzie możliwe tylko przy obciążeniu nieruchomości, a nie prawa użytkowania wieczystego, które wygasa. Wskazał, że nie powinna być przy tym pomijana wola właściciela nieruchomości. Przyznał, że istnieje możliwość odstąpienia od tej zasady w wypadku równoległego ustanowienia służebności przesyłu na prawie własności nieruchomości budynkowej i na gruncie, będącym w użytkowaniu wieczystym, ale z uwagi na związaną treścią wniosku nie jest to możliwe.

Wnioskodawczyni złożyła skargę kasacyjną od postanowienia sądu drugiej instancji w całości. Skarga, oparta na obu podstawach kasacyjnych (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), w ramach naruszenia prawa procesowego zarzuca uchybienie art. 321 §1 i art. 506 w zw. z art. 13 § 2 i art. 391 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, że wniosek nie obejmował obciążenia służebnością przesyłu prawa własności nieruchomości budynkowej. Naruszenie prawa materialnego dotyczyło art. 305¹ w zw. z art. 233 i 241 k.c. - poprzez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że służebność przesyłu nie może obciążać prawa użytkowania wieczystego nieruchomości, art. 305² § 1 w zw. z art. 140 i 233 k.c. - poprzez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że w przypadku nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste służebność przesyłu powinna obciążać prawo własności, art. 305¹ i 305² § 1 k.c. - poprzez niezastosowanie.

Sąd Najwyższy zważył:

Nie można odmówić zasadności skardze kasacyjnej w zakresie zarzutu naruszenia prawa procesowego. Stanowisko Sądu drugiej instancji w przedmiocie

oznaczenia treści żądania jest nadmiernie formalistyczne, zwłaszcza, że wskazał on na sprzeczność wewnętrzną petitum i uzasadnienia wniosku oraz istotne wątpliwości co do treści czynności procesowej wszczynającej postępowanie. W tej sytuacji sąd nie powinien poprzestać na samodzielnej ocenie, tylko wezwać stronę do wyjaśnienia wątpliwości i sprecyzowania wniosku. Tego rodzaju inicjatywa nie naruszałaby zasady dyspozycyjności ani równego traktowania stron. Przypomnieć należy, że postępowanie nieprocesowe znacząco różni się od procesu z uwagi na elementy publiczno - prawne i obowiązki ciążące na sądach z urzędu. Przedmiotem wątpliwości i wielu judykatów było zagadnienie związania zakresem wniosku w postępowaniu o ustanowienie służebności drogi koniecznej. Sąd Najwyższy wyjaśniał m.in., że w postępowaniu nieprocesowym, zgodnie z art. 321 § 1 k.p.c. stosowanym odpowiednio na podstawie art. 13 § 2 k.p.c., sąd jest związany zakresem żądania wnioskodawcy, co oznacza, że nie może orzec co do przedmiotu, który żądaniem nie jest objęty, ani udzielić ochrony prawnej na innej podstawie faktycznej niż wskazana przez wnioskodawcę. Sformułowanie żądania wprawdzie należy do wnioskodawcy, ale sąd nie jest bezwzględnie związany brzmieniem gramatycznym lub stylistycznym, jeżeli nie wpływa to na jego istotę. Zasada *ne eat iudex ultra petita partium* nie ma bowiem tak bezwzględnego charakteru, jak w sprawach rozpoznawanych w trybie procesowym. Z tych względów przyjął, że sąd nie jest związany żądaniem wnioskodawcy ustanowienia służebności drogi koniecznej na nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste, jeżeli uczestnik postępowania wniósł o ustanowienie tej służebności na prawie użytkowania wieczystego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 31/16, OSNC 2017, nr 5, poz. 56), związanie nie dotyczy wskazanego przebiegu drogi koniecznej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2011 r., II CSK 94/11, nie publ.), pominięcia jednego urządzenia (słupa) mimo oczywistości stanowiska wnioskodawcy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2016 r., V CSK 2/16, nie publ.).

Trafna jest także podstawa naruszenia prawa materialnego. Wątpliwości orzecznictwa, dotyczące możliwości ustanowienia służebności przesyłu na prawie użytkowania wieczystego, zostały rozstrzygnięte uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2017 r., III CZP 101/16 (dotąd nie publ.), w której

stwierdzono, że służebność przesyłu może być ustanowiona na prawie użytkowania wieczystego; użytkownik wieczysty nie może jednak skutecznie żądać ustanowienia takiej służebności, jeżeli urządzenia przesyłowe - zainstalowane przez przedsiębiorstwo państwowe w okresie obowiązywania zasady jednolitej własności państwowej - znajdowały się na nieruchomości Skarbu Państwa przed oddaniem jej w użytkowanie wieczyste. Zgodzić się należy z Sądem Okręgowym co do tego, że jeżeli urządzenia sieci elektroenergetycznej znajdują się w budynku, stanowiącym jako nieruchomość budynkowa przedmiot własności użytkownika wieczystego, to służebność przesyłu powinna jednocześnie obciążać oba te prawa, czego konsekwencją jest to, że w przyszłości ograniczone prawo rzeczowe wygaśnie w tym samym czasie.

W tym stanie rzeczy naruszenie wskazanych przepisów prawa procesowego i materialnego uzasadnia podstawy kasacyjne w stopniu skutkującym koniecznością wydania orzeczenia kasatoryjnego (art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono w oparciu o art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

aj

r.g.